

Автотранспортчуларның чугула сорулгазы

Автотранспортчуларның куш-ажылынын бугуруучулугун беддер, оларның ажылдарына болган чурттаарына таарымчалыг байдалдарын тургузар, техника камналгазын чеди алып дугайында айтыргыны Тыва автотрестин партия ажил-агыи активини хурамына чуулаашкан. «1963 чылдың бирги кварталының ажалы планнын кууселдезини түннедеринин болган чога автотранспорт хандырылгазын экижидер дугайында» илелкелди автотрест начальниги В. Н. Антшев кылган. Тыва автотрест бирги кварталдың планын тонна-километр талазы-биле ажыр куусеткен. Илалгыя Кызылдың № 1, № 3 чүк АТК-лары база Минусинск, Шаган-Арыг, Хову-Аксы автоажыл-агылары бедик көргүзүлгөни чеди алган.

Илалгажак автотранспортун техниктиг беткелинин планын чыгыс-даа автоажыл-агыи куусетпез. Хөй-хөй автомашиналарын үр уде септелгез турганы-биле дуружгалыг, техниктиг кадрларын чеди-пезинден, немелде кезектерин чогунаан, баш уду септелге ажылдарын чорутпай турганын уламын-дан план куусеттимээн.

№ 2 чүк АТК-ы (начальниги В. Н. Зубкова) баш чылдар дургузунда муракчы болуп келген хирезинде, бирги кварталдың чүк сөөртүлгезини планын куусетпез, а тонна-километр талазы-биле планын 97,6 хуу куусеткен. Автотранспортун техниктиг беткелинин коэффициентинин 81 бедик беддер турган чүгүле 51 беддерге, 230 машиналарын чүгүле 110 хирезинде ажылдап, артка машиналарын септелгезе үр уде тургускан. Илалгажак автотранспортун тудууларга хөмүр даш болган

тудуг материалдарын сөөртүлгезин утуктедирин турган. Эрткен чылдарга болзага бо чылын чартыкчы болган чогадыкчы саналдар боттандырылганы аки калбарып, бирги кварталда 45 чартыкчы саналдар кирген, оларның 37-зин бугуруулгезе шигээткен. Эрткен чылын бугуруулгезе непереткен 12 чартыкчы саналдар 3372 рубльлик камнап алып арганы берген. Бо чылын кирген саналдарнын бирээзи септелгезини технологиязын эскертпей турган автомашина насостарын септелгезин экижидер болган чылда 110 рубльлик камнап алып арганы бээр. Ол үнеги чартыкчы саналды Минусинск АТК-ының чолаачыны И. Л. Кравцов кылган. Илалгыя чартыкчы саналдар хөй.

Бугуруулгезе планын чедишкенин кууседирине, ажилчыннарнын, инженер-техниктиг ажилдакчыларнын ажилдарына болган чурттаарына таарымчалыг байдалдарын тургузар чугула ужурудузгалыг. Ол сорулга-биле бо чылдың капитал тудуунга 400 муң рубльди чарыгдары автотрестин планында көрдүнген.

Трестин ажилчыннары, инженер-техниктиг ажилдакчылары техниктиг өлөңгө бедици, 67 кижиге ортумак өөредилге черлерине, 193 кижиге кежеэки школаларда, 600 кижиге чолалар тускай мергежилди чедиш алып дээр өөренип турар.

— Бистин коллективинин дөрт айларын планын хуусаа бетинде, апрель 25-те кууседир социалисттик хуузелгени алган, 110 хуу кууседилчак—деп, № 1 чүк АТК-ының начальниги эш И. С. Зайцев хураалда дыннаткан.

Ооң соонда санал берген эш В. П.

Зубкова (№ 2 чүк АТК-ының начальниги) трестин талазындан практиктиг дуза чедирибей турарын шүгүмчүлөш, немелде кезектер чедишпей турарын айтыкан.

— Автоажыл-агыларнын удурутукчулары оруктарга озаал-ондак болдурбайлыгче чогуур кичээлгези салбайн турар—деп, оруктарга озаал-ондактыг чоруктарын болдурбайлыгчы талазы-биле автотрестин инженерни И. А. Ковальчук саналын угелзөө. — Ол ажы эки тургустунган ажил-агыларга план кууселдени аки. Автотранспортун бугуруулгезе бо ажылдың талазы-биле тускай мергежилди инженерни ажилдакчылар ужуруду. А чамдык удурутукчулар ону уттуң турар. А. Н. Борисов хоочун, төлөпиг чолаачы, илалгажак бо ажылдың талазы-биле тускай мергежилди кижиге эвес-тир, а ол Кызылдың пассажир АТК-ының оруктарга озаал-ондак болдурбайлыгчы талазы-биле инженеринин хуузелгезин кууседип, бо нарын, харысаалгалыг ажилдың талазы-биле тускай өртем чок болганы-биле ажылды ол экижидип шыдавайн турар. А бо талазы-биле инженер П. В. Сажин (№ 1 чүк АТК-ы) эш Борисовтан дээрөдөвей турар.

Абакан биле Кызыл аразынын орунда ертөөлөрдө столоваалар багай ажилдап, чолаачылар хонар бажиннар соок, ишти арыг эвес, ак чоорганнар хиринг, кышкы үеде автомашиналар тургузар гаражтар чок болуп турарын дугайында айтыргыны чолаачылар Казанцев, Ровесников олар тургусканнар.

А. ДАРЖАА.

МАГАДАН ОБЛАСТЬ. Чуурга бээр алды муң дагаалар болган чээрби беш муң куш оолдары турар кыллар кылган, чаа куш кажазы Колыма эң узуг «Дукча» совхозта ажылдала кирген. Чөмин механиктиг каап бээр, кварни лампалыг тускай херекседин совхозтун инженерни В. Н. Нехаев таарыштыр кылган. Алды муң дагааларга чөмин механизм кижиге чокка-ла беш муңа иштине хуулап, салып бээр болган ук чөмин кварни херексе-биле ола-ла үеде чылдылтар.

ЧУУРКА: чөмин механиктиг хуулап, салып бээр, кварни лампалыг херексе. Фото Ю. Мурашнини. СЭТА-ның фотохрониказы.

Кижизидилге ажылының баксыраанындан

Эрзин районун Тес-Хемге каталанып, ук чериниң автономиктиг болган кудуртуг хөтүлгезин улам мергежилди удурутуга-биле хандарына таарымчалыг болуру бидингир. Район төвү турган Эрзин суурун чурттакчы чоңу Каттыжылга сөөлдүг эвөөжөөрдөн туржук, харын улам көвүдөөр. Көдө ажыл-агыи тускай өртемнигери бөзүн өлөңгө немешкен. Ол черле бидингир, оларнын саны көвүдөөр тудум, көдө ажыл-агыи бугуруулгезинге улам-на чок болган мергежилди дуза көргүстүрер апар.

Эрзин суурда школа, эмнегезе, култура-чириминин, салгы хандырылга черлери база-ла мурункуу хөвөөр ажылдавышаан. Эде организациа хемчеглери оларнын ажил-чорудууларына таарымчалыг чок болуру калдык-даа салдар чедирибээр. Допчулар чуулааларга, ук суурда амьдырал калдык-даа үзүктелишкенин чокка уругучулар турар. Ол илалгы болуру-даа ужурутуг.

Экономикадан политиканы хоорудуру болзаы чыккан, экономика хөгжүлдөөр-биле массанын коммунистиг кижизидилгезин база тудуш холбайлыг шийитирелдингизин турар ужурутуг дээрин бистин партиянык өөредилге келген. Илалгажак СЭК-ин Тес-Хем партоком, райкууском бо чутула айтыргыны практиктиг шийитирелдингизин чыгыс таалаар чорукту бугурууларын демгелезе чогуру.

Чул дие, районну каттыштырып турар үеде, ооң соонда-да партоком болган райкууском чула айтыргыны экономиктиг талазын шийитирелдингизин сундуккан, кол айтыргы—ылда демгеле хөвөөр чурттап, ажилдап артып калган ажилчы массанын коммунистиг кижизидилгезин херачине кичээлгези салбайн барган. Ажилчы чоңун хураал-сугаламын да болбастан, лекция, беседалар, да, дыннатылга кеззелери-да орооннастаттырмай келген. Хөй-нигизини массалыг организацианын

даа, суур Совети-даа боттарының ажил-чорудуулары чалгаар-ла сула салыккан—бугу-ле чүве мырылай-ла шийтпеш апарган.

Массанын ортузунда идеолоттуг болган организациа-массалыг ажил үренин иштине мынчалар суларачи ужурунда хөй-нигизини корум-чүрүмун үрөөр, харин-даа чамдыкта кем-бугуруу үлгүлгезин кыллар чоруктар суурда сөөлдү үеде көвүдөн турар. Илалгажак корум-чүрүмун сандаранын ажилдап алган, чамдык төлөп чок ажы-чаныг кижилер хуулааныг херектерин өш-биле үлгүлгезин, суур чурттакчыларнын амьдыралын үрөп турарлар. Олар экиртер арагалап алган, даңгы атсыр алгырыжып, удузгун сонга карактарын буза шапкылап чорутуурлар.

Чурум үрөп чоруп кижилерин хөй кезин-ле тодаргай кыллар турар ажылы чок аныктар болтулар. Эрзин 11 чыл школанын чамдык ийи-чангыс өөренкичлери база сөөлдү үеде биче хулаган херектерин үлгүлгезин турар апарганнар.

Бо бугу чурум чок чүдүдөр райондан келген удурутук ажилдакчыларнын карнага көвүдүр-ле болуп турар, а олар ол бак чүдүдери узуу-каар, чогуу корум-чүрүмун тургузар талазы-биле хемчег-даа албайн, сууртун партия, совет, профсоюз, комсомол организацианын мурунунга негелде-да салбайн турары шыналга адептиги. Бир эвес район организациаларнын ажилдакчылары массанын коммунистиг кижизидилгезин экижидер, мында бар чөптөрүн узуу-каар талазы-биле суурда партия, совет хөй-нигизини организациаларнын ажилы башкарбас чүве болза, ам кым башкарар ужурутуг, мынчал.

Бистин Эрзинин колхозтары шуптузу-ла мал ажилдыг ажил-агылар болбай. Мал продуктуларын бугуруу, оларын күрүнге сатар талазы-биле бо чылын оларнын мурунунга дыма узуг сорулгалар салдынын турар. Ол сорулгаларын боттандырар талазы-лул турар деп нанчап-даа бодоп болбас.

Антибиотиктерни мал ажилында ажилдакчынын ийги алдыры болза куш ажил болур. Оларны АКШ-та фермаларда бройлерлерин районнарына хөй чылдарда ажылдап чорук болза куш эдди алдыр мал чөминерин чарыгалдын дыма эвөөжөөрине олар дуружгаларын көргүзүп турар. Бистин чуртта он-он миллион дага болган өдүрөк оолдарына, чүс-чүс муң төрүүр дагааларга чоруттуган хөй саныг дуржулгалар ону база бадыткап турар.

Мал ажилынын Бугу-эвилел институтунун угуз эртем ажилдакчыны О. А. Гаврилова комбинаттын технологу А. В. Биловаанын киржилгезин биле Москваның куш комбинатында 42 муң дага оолдарына терамици болган гризинун ажилдап. Контроль бөлүк-биле денбөөр 10 хуу хөй денне негелдени алдынган. Ооң-биле кады бирги категорияны дага оолдарын үнери дыка көвүдөөр. Мынчанга узуг камналга алдынган.

Ол-ла антибиотиктерини Москваның куш трестиниң совхозтарына массалыг ажилдакчынын түншөинде дага оолдарын камгалап алдыры 75-тен 85 хуу чедир база өдүрөк оолдарынын—90-дан 95 хуу чедир болгон. Ооң-биле кады негелде денбөөр 8—14 хуу эккен.

Он чартык муң төрүүр дагааларга антибиотиктерин ажилдап «Большевик» совхозта чуургалар алмышкыны 5 хуу бөдөөн.

Белорусиянын мал ажилынын институтунда дуржулгаларга база эки түншөндө ажилдап. Ол-ла институтка кастарын семитри азыраар эде антибиотиктерин ажилдаанын база эки түншөндө киргүскөн.

Бүдүрүлгө колхозтар аразының 20 биоцехтеринде организастаан мал чөминер пренат—терамицини 1961 чылда Украинада чула Донецк облуска бөзүн барык-ла беш миллион мал куштарга ажилдап. Ол-ла областтын веткаблаториянык санмезделери-биле алырга немелде денбөөр дыка көвүдөдүргө, чамдык эки камгалап алырнына, ажилдарын эвөөжөөрине дуулаан.

Антибиотиктерин ажилдагы чүгүлө немелде денбөөр бедицил, чуурга алмышкынын көвүдөндү турар эвес, харын база куштарын

биле Эрзин суурда култура, салгы болган өске-даа албайн-организациа черлериниң ажилын, албай-хаакчылары көдө ишчилерге боттуг дуузын көргүзөр хуузелгит. Мынчаарга оларнын ортузунда кижизидилге ажылы агымын хөвөөр турар болза, олар шоолуг дуза чедирип шыдаваас-даа.

Н. ӨЛЗЕЙ.

Барыин-Хемчик район.

М. ЧУЛБДУМ.

Оваарын көрзе

Чыл келген тудум-на Кызыл хоорайга чаа-чаа тудууларын тудуп, оларны ажилдап кирип турар. Чаагайдык тудуу ол бедик, узуг хөй кат бажынарнын чанына янзы-бүрү мыштарын, өш-базын чөчкөктерин тарып олутуру турарын көргө дыка чараш. Чагы үеде олар чингир-ногаан кылдыр четкип өлүп келген. Кызылдын чараш-чаагайына, ооң өзүн сайларга ороонна магадавас кижиге ховар. Төрөөн хоорайына яши, чечек тарылгазын чорудуп, сад-сөөрлөктөрн эстүрүп, оон кудумчуларын, тротууларын асфальтылап турарына кым өөртүвөс боор.

Илалгажак салгы сеткилди ажил-чөп келер бо чагайжыдыга ажилдарын артында хөтөгеленин чылын турар чамдык чөптөрүн бары дыка хомудангыч. Кызылдың Суворов кудумчузунда Н. К. Круская атыг

О. САМБУ.

КАЖАН ЭКИЖИРИЛ?

Төдн суурда районун коммунал ажил-агыи чериниң чунар бажыны үр уде ажилдап турар турар. Даштынды көргө ол чунар бажыны уду болган арыг-силги, а иштине кирип келирге кижиге бээр чөп тынылас, ханаларнын малгажы ойдуз дүшкөк пала кырында оваланып, ханаларнын транзакы корайып туралып калганын. Илалгыя турбузга районун коммунал ажил-агыи чери

М. ТАРЫН-БАЗЫР.

Нөдөэ тудугларда

Барыин-Хемчик районун «Төв-дө» совхозунун тудугу ажилчыннары бо чылын малчынарга эки шынарлыг чурттага бажынарнын тудуп бээр дүзөгө алган. «Барыин» совхозтун тудугчуларын социалисттик чарыкка кыгыртыр. Амгы үеде олар ийи аал ишти чурттаар бир бажынын тудуун дооскан болган 6 бажынын тудуун чорудуп туралар. Бо чылын илалгыя-биле 22 аал ишти чурттаар 11 бажыны августуң 1-ниң бетинде тудуп доозар дээр тудугчулар ажилдап турар.

Ч. САЛЧАК.

«Шекпээр» совхозтун Аянаты салбырында тудуг бригаданын тудуг илалгыя беткелинде 40 хире кижиге ажилдап турар. Олар 3000 кубометр ишти беткезар планын турган, апрель 1-ге чедир 3154 кубометр ишти кескеш, оон 2265 кубометрин машина орунда удузуп алганнар, 1200 кубуку чоңуп беткезин.

Совхозтун үш салбыраарнын төптөрине 30 аал ишти чурттаар 15 бажыны тудар. Малчынарнын амьдырал-чурттаалганын экижидер сорулга-биле 14 аал ишти чурттаар бажынарнын малчынарнын кыштагаларына тудар, үш хөйжү бригадаларнын төптөрине үстелер кажаларын, кызы бузууларын болган чунар бажынарнын тудар деп планнаан. Ам үеде хөйжү бригадалар төптөрине 200 кубометр, Биче-Тей суурунун тудуг шөбүлө 400 кубометр хире иши дүжүртүскөн.

Тудуг илалгыя беткелинде үш принциптин машиналарын тускайлаан. Илалгажак-даа үргүлчү урелишкениге таарымчалыг турарына оларнын чыгызы ажилдап, иши сөөртүлгезинге куш четпейн турар. Ам кол чүве мыш сөөртүлгезин дургадери болур.

М. ЧУЛБДУМ.

Барыин-Хемчик район.

Оваарын көрзе

библиотека, дүн-хүн чок ажилдар № 6 ясли, № 7 уругулар сады, 150 орунугу чаа уругулар сады, идик септөө мастерская, № 9 школа болган албай черлери, хөй чурттага бажынарны бар. Чаазын хар эрип-турма, чаагы чык-чашкыны болгонда, бо кудумчу-биле аргыжылга дыка берге, чүге дээрге хар болган чык суу хөвөөк-хөвөөктер боңуп туруптар болган малгажы кижиге кылаштар аргакчы апар. Илалгажак бо кудумчу-биле аргакчы уду, бичи кижилер малгажа тайын ушкан идик-чөчкөн кижиге көөр аргакчы кылдыр малгажы борап алып таарылгалар хөй.

Хоорайнын коммунал ажил-агыи чери бо кудумчуга чагайжыдыга ажилын организастап, кудумчуу дескилел, кижиге кылаштар малгажы орукчуташтарын кылларын чурттаалар күзөп турар.

О. САМБУ.

АЖЫЛ ЭКИЖИП ТУРАР

«УТКА-нын 25 чымы» совхозтун Ак-Туруг салбырында ажилчын хөвөөжөөрнин ортузунда ажил сөөлдү үеде эвөөн экижип турар апарган. Салбырда ажилчы хөвөөжөөр боттарынын ажил-херектерин чуулаалар дээр ишти хураалына айда бир уда чыгып, хөвөөжөөрнин сөөх бугуруулгезинге илелкелди кириштирер, ажи-төл кижизидилгезинге оларнын харымсалгазын беддер, бажын амьдыралынын културазын беддер, хөй-нигизин ажилына киржилгезин илелкелди талазы-биле чуула шийитирелдингизин хуулап алган, оларнын боттанылганын чедиш ап туралар.

«Эң эки культурутуг бажы дээр» чарыш эрткен кварталда хөвөөжөөр ортузунда дыка калбарын келген. Салбырда хөвөөжөөр чөвүленин (даргазы С. Сиришмаа) сөндүр коммиссия бо чарышты эки бажырып, хыналданы үргүчү чорудуп турган. Чарыштын түншөинде С. Анчимаа, Олакай, К. Дарымаа оларнын бажынарны арыг-силги болган деп көргөн. Культурутуг чурттаалга дээр чарыш чүгү суур чурттакчылар хөвөөжөөрнин ортузунга эвес, харын малчын хөвөөжөөрнин аразына база калбарын келген. Малчын хөвөөжөөрнин иштине Ш. Час-

калбаа, О. Анай, Ш. Анай ишкан культурутуг-биле чурттап, ажи-төлүн иши кижизип турар хөвөөжөөр бар. Оларнын бугуруулгезин көргүзүп бер баа эки. Оларнын кайызы-даа чүс төрүүр хойга онааштыр чүстөн эвөөш эвес хураганнарын ап, менди доруктуруп турар.

Хөвөөжөөрнин сөөх бугуруулгезинин тус-тус адыралына хазра тудуп кириштирелдингизинге база узуг кичээлгези салдынын турар апарган. Оон ачымында мурунда ишкан ажил кылбайн, апа-ла бажын эвөөп олурар хөвөөжөөр ам бистин салбырда ховартаан.

Салбырнын хөвөөжөөрни школа болган уругулар бажынын ажилына база илелкелди кирип, дыка дуузалыг ажилдарын кыллар турарын демгелеээр херек. Ишти хураалдын шийитирини баугар чокта чаа эвөөн хөй хөвөөжөөр Ак-Туруг уругулар бажынында өскөргөргө организастаан. Чангыс-ла хунун дургузунда олар уругуларын 400 ажыг хирезин хөвөөн чуттап, баскак дужаап бергенер. Ол өскөргөргө М. Чаламба, Долума, Айдын, Кара-кыс, Дүзөр болган өскөлдөр-да оза илелкелди ажилдашпаан. Ол кире уду дуузалы чедириге дээр ол уругулар бажынын директору хөвөөжөөрге өөрүп

четтиргенин илелкелди болган муон сонгар-да дуулажырын дилзөө. Ол ишкан салбырын ажилчы хөвөөжөөрнин Ак-Туруг 8 чыл школазын илалгажак база каш удаа өскөргөргө чоруткан. Сөөлүг өскөргөргө школанын столовазын чуулааш, чүп бергенер. Салбырнын хөвөөжөөрнин суур чагайжыдыгына база эвөөн илелкелди кирип турарлар.

Илалгажак совхозтун дирекциясы, мында партия, профсоюзлелин организациалары ажилчы хөвөөжөөрнин ажилдап, чурттаарына таарымчалыг бугу байдалдарын хандырышыне сагыш салып келген болза, Ак-Туругун хөвөөжөөр чоңу муон-даа хөй, эки ажилдарын кылган турар ийги. Салбырда уругулар асылган алгыштын турарында ам-даа эвөөн хөй не хөвөөжөөр сөөх бугуруулгезинге киржил аргакчы чок болуп турар. Чурттаалга туузу оожум чоруп келгени-биле хөй-хөй ажилчы хөвөөжөөр, оларнын иштине бугуруулгезин муракчызын хөвөөжөөр бөзүн, мынчага чеди чурттаалга бажынар-биле хандырттышаан.

Е. ДАГБА.

Ак-Туруг 8 чыл школазын бажыны.

Хөй немелде дензи алырынын идиг берикчилери

Антибиотиктер... Бо препараттар бисе аажок бидингир. Оларын бистин база даштык медицинада кижини янзы-бүрү аарыгалардан экижип эмөөрине дыка-биле ажилдап турар. Илалгыя болза-да антибиотиктер сөөлдү чылдарда мал ажилында улам бажыг чери эвөөп турар апарган. Олар илалгажак чүгүле эмөөшкүн препараттары болбайн турар. «Хөй санын сан-мезделер» бугузар алырга, семитилгенин ол-ла хуусаазына база мал чөминерин немелде чарыгдалары чоңа чөмгө чарыгдалыг грамм антибиотик бугуруулгези онааштыр коң эт-биле бир килограмм немелде этти ап болур» деп, Н. С. Хрушев РСФСР-нин Төп районнарын бугуруулгези өргөлдөргө ажилдакчыларын чөвүлө хураалына чуулаашкан.

Антибиотиктер болза мал чөминерин ажилдакчынын коэффициентини бедидин турар. Мал ажилынын Бугу-эвилел шинчилел институтунга, Украинанын, Белорусиянын, Литва ССР-нин мал ажилынын институттарына болган Латвия ССР-нин Эртенер академиясына чоруткан дуржулгалар-биле антибиотиктерин ажилдавышаан, хаваннарын семитри азыраанда бир килограмм немелде дензиге мал чөминерин илалгыя чарыгалды 8—10 хуу, а чамдык таваарылгаларда—15 болган оон-даа хөй хуу кудулап турары доктааттынган.

Ол дээрге антибиотиктер ап турар малдар дурген өзүп, эвөөн хөй немелде дензилерни берип, бир дөмөй рационнарга, мынчалгажак антибиотиктер чок хыналда бөдүнде малга бодуларга, коң эт дензиги 20—25 хоңу эрте 90—100 килограмм чедиш турары ол-дур.

Мал ажилынын Бугу-эвилел институтун «Кленово-Чегодаево» совхозта 1960 чылда чоруткан дуржулгаларын сан-мезделери бо-дур. Хаваннар мынчал мал чөминеринин чып турган.

ган, а семитригенин бугу үезинин иштине малдык дензиги 16-дан 100 килограмм чедиш 165 хоңука уругучулар. Ол малдарын дензи немелдеи хоңука ортума-биле 600 грамм болган.

Өске бөлүк биомияни болган тыркан сүт чокта чула үнш чөмөр ап турган. Анаа хаваннарын семитригези 204 хоңука уругучулар, хоңука ортумак немелде дензи чула 410 граммга денбөөр. Биомияни ап турган ол-ла ишкан бөдүндү баш бугуруу 188 хоңука иштине 447 грамм немелде дензиги 100 килограмм чөткөн. Биомияни ажилдагы семитригенин хуусаазы бирги таваарылгада 25 хоңука, а ийги таваарылгада 16 хоңука кызырылган. Тыркан сүт ап турган баштайгы хыналда бөлүккө бир килограмм немелде дензиге мал чөминерин чарыгалды—4,91 чөмөгөлгө единачалары; тыркан сүт болган биомияни ап турган бөлүккө—4,23 чөмөгөлгө единачалары болган. Бирги бөлүккө бир килограмм немелде дензиге хайлычал белок чарыгалды—413, ийги бөлүккө—355.

Чула үнш аймаанда укталып тывалган чөминер ажилдаана биомияни албай малдык бир килограмм немелде дензигине чөмөгөлгө единачаларын чарыгалдыры 6, 14, мынчаарга биомияни ап турган малдыгына—5,67 чөмөгөлгө единачалары болган. Бир килограмм немелде дензиге хайлычал белок тус-тузууда—526,8 болган 487,8 болган.

Бүдүрүлгө байдалдарына антибиотиктер кадыг түншөлдөрүн бистин турары? Ол болза Белорусиянын, Украинанын, Молдавиянын, Грузиянын, Латвиянын дыка хөй чарыгалында, РСФСР-нин ажил-агыларнын хөй кезинде бажымы-биле үндөшлөтүнгөн.

Украинаның Донецк облазынын Каалини атыг колхозунун чөмөгө мындыг. Анаа хаваннарын семитри

азыраар үеде терамицини малга чиртип турган. Дуржулгалы областын ветеринариг кидилгезин начальниги И. Н. Анисимовтун удурутугу-биле чоруткан. Малды бөлүк бугуруулгези 100 баш кылдыр үш бөлүккө үскөн. Бирги бөлүк болза антибиотиктер чок хыналда бөлүк, өске бөлүк—терамици-биле чөмөгөлгө дуржулга бөлүп болган. Бир килограмм немелде дензиге тус-тузууда 5,6 болган 4,3 чөмөгөлгө единачалары чар

Маркстын идеяларынын улуг тиилелгези

БЕРЛИН. СЭТА-ның корреспондентки К. САВВИНИНЧИ ламчыды турары болза:

ГДР-нің ажилчы чонлары немец улустуң улуг огуу Кара Маркстың төртүтүнгөн хунунден бээр 145 чыл болган оюн байырды-биле демдегезин. ГСЧП ТК-ның органы «Нейес дейчанд» солунуң мурнуку чүүдүн «Кара Марк чурттап чоруур, ол бис-биле кады» деп эге-биле парлаан. 1963 чылда оң ады болгаш ажил-херезин билбес чангыс-лаа булуң делегейниң кырында чок деп ол чууде чугаалап турар.

Маркстың төртүтүнгөн хунунден бээр 145 чыл оюн капитализмден социализмге шилчилгезе орукту бүгү кижиле төрөлгөтөгө ажилды берген улуг Октябрьниң үезинде Маркстың төрөзүн чуртууң кезин — ГДР социализмге кирген үеде демдегел турар бис деп, «Нейес дейчанд» солун бижээн. Марк бо үени эртем ёзуу-биле баш бурунгаар айткан болгаш ол дээр мога чок, чүктүлүг болгаш эртем чок демисейин чорган.

Шыгармалык болгаш эртем революционуну соогуу фото-чуруктарың бирээзинде мынчаар көрсүскен: Марк чымчык саялаа, дискуссионде номур, сазым сазым алган ажилдап озуруп. Чамыда салым каан столчу-гашта база номур, брошюралар. Бо фото-чурук бөгүне чедир, калбаа-биле суратжылай келген, оу «Нейес дейчанд» бир дугаар-ла парлаан.

Кара Маркстың төртүтүнгөн хунунден бээр 145 чыл болган ою-биле холбаштыр найысылдаң хөй-ийтизиниң байырлаады хураам Берлинин «Космос» деп театрына болган. Ол хураам ГСЧП Төп Комитети, ГДР-нің Министрлер Чогуули болгаш демократты Германияның Национал фронтунуң Национал соведи эрттирген.

Чырык улуг залдың сценасында Кара Маркстың чурдуу, ГДР-нің хуруне тугу. Хураалга ажилчы ширээшкениниң хоочун ажилдакчылары, күш-ажылдык муракчылары, интеллигенцияның төлөөкчилери чыгалган. Олурушканынын арасында—ГСЧП ТК-ның Политбюрозуңуң кежи-гүнери Э. Хонеккер, П. Фернер, Г. Варке, ГДР-нің Министрлер Чогуулиниң дарганының оралакчысы М. Зефрин, ГДР-нің Улус палатасының дарганының оралакчысы А. Бах, дипломаттык коруустуң төлөөкчилери база бар.

К. Маркстың амьдалының болгаш ажил-чорудуулазының дугайында келесидеи ГСЧП ТК-ның чамыда Марксизм-ленинизмдиң институтунун директору Р. Бауэр кылган.

Байырлаады хураал «Интернационалды» ырлап күүседире-биле доозулган.

Белград — Югославияның Федеративтик Социалистик Республиказының эң улуг хорайы. Ында сөөлүк чыдардың дургузунда чаа үстүрү бадурүлгелери, өв-редилге черлери, театрлар, чуртталга бажыңнары туттунган. Найысылдаң амыг дөвискээни чорудат алынап бар чыдар. Ам Сава хемниң солагай талакы эринде «Нови Београдты» туудуп турар, анда 1965 чылда 250 муң киши чурттаар.

ЧУРУНТА: «Нови Београд». Фото ТАНЮГ—СЭТА-ның.

Тыва АССР-нің Культура министрствозунда

СЭКП ТК-НЫҢ НОЯБРЬ ПЛЕНУМУНУҢ МАТЕРИАЛДАРЫН ПРОПАГАНДАЛААР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КӨДЭЭНИН КУЛЬТУРА-ЧЫРЫДЫШКЫН АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИН КӨСКУ АГИТАЦИЯ АЖЫЛЫНЫН РЕСПУБЛИКА КӨРҮЛДЕЗИН ЧОРУДАР ДУГАЙЫН-ДА.

Партияның ХХІІ съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шийтирлерин, көдээ ажил-агыт бадурүлгезинин муракчыларының арга-дуркулгазын база муракчы методдарын пропагандалаар, район болгаш көдээ библиотекаларын көскү агитация ажилынын идеялыг уран-чечен денелин бедилер сорулга-биле, көдээниң культура-чырыдышкын албан черлериниң республика көрүлдезин бо чылдын апрельден ноябрьга чедир организастап чорудар.

Көрүлде эртинериниң районнарда оргкомитеттери район көрүлдезин чорутканының отчеттарын октябрь 15-ке чедир кирип келген турар.

Көрүлдедин тиилекчилерин шаңнаары-биле уран чурданың беш чогаалдар, даш болгаш ыяш-биле кылган дөрт комплек ажилдар болгаш өттүндүр чурган чуруктарынын он беш комплектилерин көрүлдедин ийити түнелинден шилип алдынар.

Билигже чүткүл

Шудургу куш-ажылчы хунуң соода олар школага далакчылар. Оларның бирээзи — Сарыг Кокум.

«Тоокуп» бээр. Ол балза агаар байдалы баш буртуугаар билип алырын экиждер. Өске спутниктер элек тронут каттыжымышкынын максимумунда бедиле, иносфераның үстүкү кезинде чүү болуп турарынын дугайы «чугаалап бээр». Амгы үеде туруп турар чер кырынын иносфералык станциялары чүтле оларның кырында туруп турар дөвискээниң иносфераның адык кызынын чартымын, болушканынын дугайында билидиз берип турар. Ынчанга гана спутниктер болза оларның ужуругу чоруп бугу-ле черлеринин кырында иносфераның байдалын тодоргаллаар. Ынчанга оң ап агаш медалер космостуг корабльдер-биле болгаш черле харылаага чалгыттар-нын шын санаарын белевчидип болур.

Спутниктерден делегейниң магниттик муракчыларынын чорударына көрдүнгөн. Ол чуруктуң берген чүүдери агаар оруунун адык чымышканына херетээр ылаш чымыш магниттик карталарын чогадырынга алынап турар. Оң агашта да спутниктерин — географтык сервераларынын дуузын чер атмосферанынын ыдын, тодоргаллаарга бугу-ле хун херелешкениниң хайгааран көөрү база планаттыңан. Корабль спутниктерге октаргайже чамчык шийчиле адык чымышканынын космонавтар Оожум Хунуң чымында бот-оруда-чарыкчу болурун чүтүлдүрүп турар.

Секки классың оолдар, кыстар шипту чоокта чаа 8 классы чедешкенин доозуп, дараазында классче шилээнер.

А. БАЛАН.

Оожум Хунуң Бүгү делегей чылы

Амгы үеде делегейниң хөй-хөй чурттарында болган база ол ышкык ССР-де Бүгү делегейниң геофизиктик чаа чымында утуштур белекелдер чорутууну турар.

Ам бо уаада ук чылды Оожум Хунуң Бүгү делегей чылы деп адаар. Ол чыл хунуң ажил-чорудуулазынын эзелтеги минимунуңа напыраалык турар болган 1964 чылдын январь 1-ден 1965 чылдын декабрь 31-ге чедир, ийи чыл иштинде өрткөн турар.

Ол үеде Хун «оожум» болур болган хунуң идеяларынын хелегелешкениниң, флюиддарынын, чырыкчыларынын болган оң өске-даа идеяларынын ийи-үш чылдын азыраак болур деп болуп турар. Оң түнелинде чер атмосфераның үстүкү кызын чымында бот-оруда-чарыкчу болурун чүтүлдүрүп турар. Оң түнелинде чер атмосфераның үстүкү кызын чымында бот-оруда-чарыкчу болурун чүтүлдүрүп турар. Оң түнелинде чер атмосфераның үстүкү кызын чымында бот-оруда-чарыкчу болурун чүтүлдүрүп турар.

Магниттик шадун болган иносфераның Хунуң ажил-чорудуулазында чамарыгызын магниттик болган иносфераның хелегелешкенинин база ол ышкык радио-чалгыттарынын тараанынын байдалдарынын кирип келириниң тур болган үр үеде баш буртуугаар билип алырда ам беиниң калбаа-биле амыгдал турар.

Агаарынын үр үеде чамчылышкыны база-ла Хунуң ажил-чорудуулазы-биле харылашкан деп чамчык эртемденер болуп турар.

Хунуң шагдала өрөөниң агаары, ыңчалда-лаа бо херекте ам-агаар тодораттыкка чүтүлдүрүп турар. Хунуң ажил-чорудуулазынын өй-өйдө өскерлиниң башкы хелегелешкени ортакы широталарда муруну поларып, экватор — сонгу поларып болур, а ыңчалга муруну чартык шарда хелегелешкени — экваторга сонгу поларып болган ортакы широталарда — муруну поларып болур.

Хун атмосфераның адык кызында, фотосферада хелегелешкени кестүп турар. Хун атмосфераның даштык кызында, оң өргөзгөндө база-ла улуг өскерлиниң берип болуп турар.

Оожум Хунуң чымында болур хайгааралдар ол үеде Хунуң даштык болган оң херелешкениниң бөлу бээр бугу-ле — оң чугула өскерлиниң демдегээр сорулгалыг. Кыска үеде хунуң чамчылышканынын өрөөни көөрү онза сокурганчык болуп турар. Оларның үргүчүлүдү үр эвес — азыраак каш минуталардан бугун чартык шак чедир. Чамчылышканын Хунуң херелешкенин турар радиацияларынын бугу херилеринин: радионун, каракка көзүбөс өкпөн өнүгү, рентгенниң болган корпускулярлыг херелешкенин турар радиацияларын бугу херилеринин беле кады болуп турар. Олар атмосфераның даштык кызында болган чер чогуунда дөвискээригезе улуг хелегелешкенин улаа-дара болдуруп турар. Чамчылышканын колдуунда-ла хелегелешкенин чогуунга тыттып көзүп турар.

Көчүк күштүгү чамчылышканын үезинде, малыны олар Хунуң төп куржаанда болуп турар болза, иносфераның адык каттарына кам минута болган-ла ионизацияны херенеттен болу бээр күженишкени иреттинин турар. Оң-биле кады мында кыска радио-чалгыттын сининишкени база холбашкан. Ол сининишкени чамчыкка көчүк күштүгү болур; чүте дээрге ол радио-чалгыттарында харылаа көчүк ыракка беизин үстүп калыр. Иносферда өскерлинишкенин чамчылышканын үезинде тыттып келип турар каракка көзүбөс өкпөн өнүгү болган рентген херелешкенин болган иносферда тургустурар. Ол чамчылышканын үезинде Хунуң радио-херелешкениниң база күштүгү турар. Ол чамчык бир метр радио-чалгыт радиацияга улуг шактыктарын туртуугу турар хире улуг күштүгү.

Мооң-биле бүгү үеде кызыгааралыктын калбас. Чамчык чамчылышканынын сөөлүдө азыраак шак-

тар өрткөндө Арктикада болган Антарктикада радио-чалгыттарынын күштүгү сининишкени агаалар. Ол сининишкени корпускулярлыг херелешкениниң: чамчылышканын үезинде Хунуң үндүр октатынган протоннар болган электроннар — ынаар барганы-биле харылашкан деп чүте тодоратынган. Ол кезекчегер чамчыкка болаарга азыраак дүрдөшкенин, оң хараазында олар Черге улуг ооздашкын-биле чедип келип турар. Хун протоннары болган электроннары черин атмосфераның көчүк кызын чымында сининиң кирип турар; олар чөзөр-бузук километр бедиле шар-зондиктерге кудуртугенин кезекчегертерин санаакы хемчегери-биле поларыг дөвискээриде демдегелетин турар.

Чамчылышканын үезинде Хун хелек оожум кезекчегертерин херелешкенин үндүрүп турар. Олар Черге бир-ийи хонган чедип көзүп турар болган магниттик шуурганнары болган иносфералык хелегелешкениниң болдуруп турар. Ол кезекчегертерин хелегелешкенин-биле иносфераның үстүкү кызын ийи бөлу болган улуг өтү кудураа түнүп турар. Иныг таварыгаларда кон-зационалың сырын эвезен турар, чүте дээрге кезекчегертер ам улуг ийик хемчегин эжелен турар. Ол байдал иносфераның үстүкү кызын чымында кыска радио-чалгыттарынын чамчылышканынын байдалын өскерттирген болган Черин дүвекчи-ла, хунуусу-лаа талааларында радио-харылаанын үрөөниге база-ла чедирип турар.

Хун кезекчегертеринин агымын радиациялыг куржаңгы хемчегерлерин, база ол ышкык мында радиацияны максимумнарын байдаларын күштүгү-биле өскерлиниң болдуруп турар. Радиациялыг куржаңгы спутниктерге космостуг херелешкени хемчөп тургаш. Бүгү делегейниң географтык чымында совет болган америк эртемденер ажыткан. Планеталар арасында дөвискээриге чорутуу турар иносферда-биле Черин атмосфераны төнүп турар деп бо ажыдышкыга чедир санап турган.

Херек кырында шыны-биле алырда, Черин долдурган канчал-даа аажок улуг дөвискөр, чүс муң болуп оң-даа хөй километрге октатынган кезекчегертер — протоннар болган электроннар-биле долдунган. Оларның хөй кезин Хунуң тывылган болуп турар. Хунуң үндүр октатынын турар протоннар болган электроннар Чер чогуунда оң магниттик шөлу-биле туттунуп докталат турар. Ол кезекчегертерин чамчылышканын күштүгү магниттик шугуларын мурун дургаар колдушпашан, поларыг дөвискээрилерин атмосфераның үстүкү кызын чымында барып турар болган мында поларыг хаяаларын болдуруп турар. Оларның орнуна Хунуң чаа кезекчегертер чедип көзүп турар. Радиациялыг куржаңгы протоннар болган электроннары куржаңгы чүтле хун чамчылышканынын үезинде эвес, харын үргүчү долдуруп турары чадал чок, чүте дээрге бедик широталарда поларыг хаяалар хунуң-не көстүп турар.

Чамчык магниттик шуурганнарын үезинде Черге көзүп турар комиктин херелешкени күженишкенин эвезелеп турар. Чамчыкка олар чүте Галактикада эвес, харын Хунуң белек көзүп турар. Иныг таварыгалда космостуг херелдер күштүгү турар. Бир эвес мынд херелдерин күштүгү агымынын тыттып келир айымдыг радиациялардан тамгаланырынга баш удур хемчег албас болза; ол космонавтарың амызынга онза айымдыг.

Хунуң идеялыгын Черге билидип турар бугу байдалдарынын чүтле чамчык талааларын санап көрдүсү. Оларын чер бөмбүрүңдүгү дүштеринде магниттик, иносфералык болган метеорологтуң обсерваторларың болган станцияларың кадык четикилер өрөөнип турар. Арктикада болган Антарктикада бедик шак-

ХЛЕБ, БУЛКА...

«Улуг-Хая» совхозтун Арыг-Бажы салбырынын сууру 1300 ажык чуртатканы. Ону долдурган фермалардыкка хөй малчынар база чурттан турар.

Мурунда суурун чуртатканынын хлеби-биле автолавка аңи хандырып турган. Ынчанга районнуң хуну-чүлүр төлөөкчилеринин чөкчө чаа болуп өрткөн хуралынын шийтир-тир бугулар Улуг-Хая райбокуту Улуг-Хем райпоузуга каттыштарынын сөөлүдө автолавканын докта-намыл келбестөөн. Чуртатканынын хлеви 1,2 хонукта үстүп турар тава-

рылгалар хөй, оң-биле кады хлебин шынары база кудулаан.

Совхозтун база бир улуг салбырында ажылчыларынын болган малчыларынын хандырылганында бо чөкчөтиң дирекция чери, ажылчынар комитети өскөрбөй турар.

Арыг-Бажы суурун ажылчы чоннарын эки шынарыг хлеби, булка кылыгы-биле хандырамын эки-жидер дугайында айтырыны оң дүргөн шийтирлээри Улуг-Хем райпоузун баштаар черинден негеттишип турар.

Т. ХОВАЛЫГ.

Алды бөрзекти өлүргөн

«Тыва» совхозтун Хөндергей салбырынын ажылчыны хоочун аңчы Монгуш Бора-Хөвнүң хары ам чеден ашкан. Назыны улугта-даа оң ажал-ишке кызымаа өскөлгөргө анда улугерип болушпашан.

Тывышка мергежип эгелээнинден бээр «чамчык алдынын» чезе түндүк олчаанын күртүгө ол киирбээр дээр. Чүтле бо алынар сезонунда бөзүн 3 кишти, 25 дилгени болган өске-даа олчаны белекел черлеринге өкпөн дужааган.

Монгуш Бора-Хөвнүң бөрү аңнарынга мергежээни чон база мактаар. Бо чылдын апрельдин сөөлүгү хунеринде Кажжаалыг сымнидан 6 бөрөк өлүргөн.

Т. КЕНДЕНБИЛ.

ГЛОССИТ

Эмчи кижини шийчирде баштай-ла «амыңдар көргүзүрөм» — дээр болгай. «Дыл — организм көрүңүз» — деп үлгөргөс эмчилгөргөш шагдан тура билингер.

Шынал-ла дымалың өнүкүп өскөрлө бээр чамчык ааргыларның тыттып келгенин херечилеп турар. Скарлатинадан араан уругларын дымалы эгээр-кызыа анаар. Аар бугаар органынын чамчык ааргыларынын үезинде дык мжым, өңү кара-көк болу бээр. Хөй таакчылар кижилерин, дык сарызымлар өнүгү анаар. Чамчык кижилерин дымалың өңү эм ишкен соода өскөрлө берип болур, а пенициллин болган өске-даа антибиотиктерин ишкен дык кызып, харын-лаа аарып келер кижилер турар.

А глоссит (глосса) — гректер дыл дээни ол дээр дыл аары хөй-язы чыдагааннардан тып-тыр. Глосситтиң тыттып келириниң бир кола чыдагааны — дымалдын ызы-бүрү кемээшкенин болур. Дымал бузулган даштың чидим бажы-даа, шын эвес салынган кызымал дийтер-лаа балымгал, кемдидивидип, ол мышка изиг аш-чөм-даа чивизип болур.

Улаануттаан, грипптен, боску араан кижилерин дымал кызып, ыжым келиринден агылга чыккан ак кайтыг ааргылар. Ол ышкы глоссит таалай болгаш бугу-ле балымгалганда, аас кемдип аараанда база тыттып келер. Ындыг таварылгаларда дыл ажаан суу хооу дег ак-ак кайтыглар анаар.

Глоссит монгуң суу-биле хоранган болгаш шыгаалаан кижилерге база тыттып көзүп болур.

Дыл мжым, дык аарып келгенде эът база изип көзүп. Аарыг кижжи азын шалфейниң сула эзил-

дирилери-биле чыары чугула.

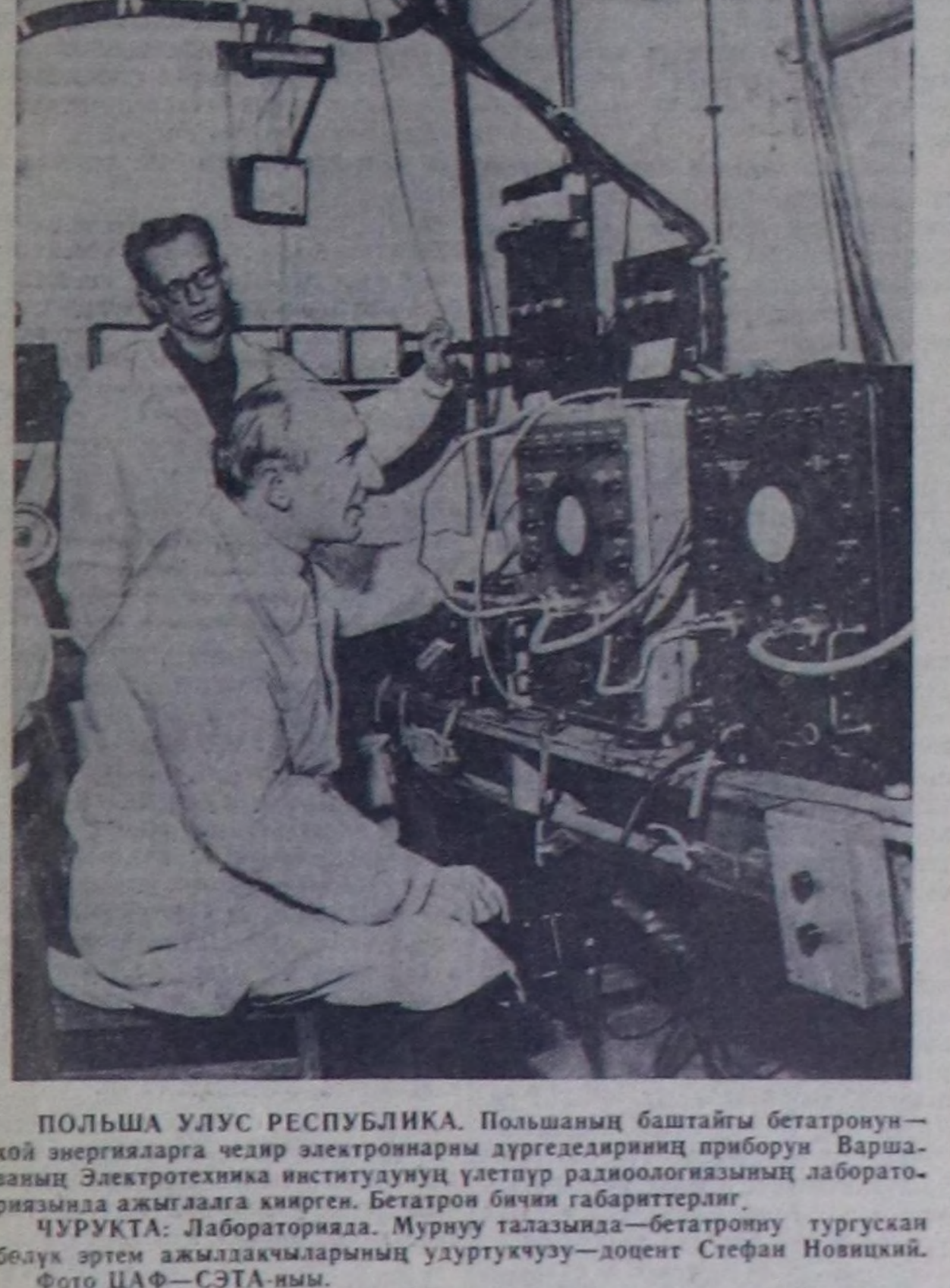
Аарыг кижиге кадык, аажы, изиг аш-чөм ижер-чирин, чугаалажырын шуут хораша, ону дыштандырар херек.

Ылаңгы арып баксыраан, аар аарыг кижилерин аскың иштин ызы-бүрү эзилдирлер-биле чуурудан агылга, дык марганецтиң болган бураниң эзилдирилери-биле чап турары эрте-жок чугула.

Дыл ирчиңил, ирчиңик ыжыктар тыттып келген таварылгаларда кезип эмээрин албан анаар.

Глосситтиң тыттып келиргезинде илдин берилтер аас кемдип, дык аарыгларын өй-шаанда таяны эмээр, кызыма дийтерини шын, энтип олуртуу ол аарыгны тыттырдыгың магалыма.

РЕСПУБЛИКАНЫН САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

ПОЛЬША УЛУС РЕСПУБЛИКА. Польшаның баштайгы бетатронун — хөй энергияда чедир электроннары дүрдизиниң приборун Варшаваның Электротехника институтунуң үстүрү радиоолоогиянын лабораториянда ажилдаа кырген. Бетатрон бичи габариттери.

ЧУРУНТА: Лабораторияда. Муруну тазылама — бетатронун тургускан бөлүк эртем ажилдакчыларының удуртукчуу — доцент Стефан Новицкий. Фото САФ—СЭТА-ның.